

П.М. Коробчук
(МВС України)

Роль дозвільної системи в забезпеченні громадського порядку та громадської безпеки

Ключові слова: *дозвільна система, громадський порядок, громадська безпека, дозвіл, зброя, полювання.*

На сучасному етапі інститут, що регулює суспільні відносини та регламентує певний вид діяльності, на який необхідно отримати відповідну згоду, дозвіл, має поняття “дозвільна система”.

Дозвільна система — це сукупність правових норм, які встановлюють правила та порядок надання державними органами влади юридичним та фізичним особам права на здійснення певних видів діяльності, а також здійснення контролю з метою забезпечення інтересів держави, громадян, громадського порядку та безпеки громадян.

Діяльність дозвільної системи розповсюджується на широкий спектр суспільних відносин, які являють собою багатогранну діяльність суспільства в усіх сферах життя і обумовлені відповідно матеріальними, соціальними, духовними факторами, в тому числі вольовими. Оскільки суспільні відносини характеризуються складністю та багатогранністю, то й громадський порядок містить у собі такі складові частини, як: виробничий порядок, майновий порядок, політичний порядок, правовий порядок, державний порядок, громадський порядок (у вузькому значенні). Кожне із цих понять охоп-

лює визначене коло відносин і зв'язків і характеризує одну із сторін громадського порядку в широкому розумінні.

Відносини, що потребують дозвільного впорядкування, належать до різних сфер діяльності. Узагальнення чи розмежування їх визначаються об'єктом регулювання і суб'єктом управління. Але в основі визначення структури дозвільної системи знаходяться такі критерії, як забезпечення інтересів громадян та держави, громадського порядку та громадської безпеки. Із встановленням головної мети дозвільної системи визначаються межі її діяльності. Останні, в свою чергу, будуть залежати від загального стану в державі, економічного розвитку та правової культури суспільства.

Категорії “громадський порядок” та “громадська безпека” посідають важливе місце в правовій науці та знаходять своє широке застосування в практичній діяльності правоохоронних органів. До цих понять зверталися історики, філософи, правознавці та інші науковці з метою дати характеристику суспільному ладу стосовно визначеної епохи чи держави. При цьому суспільний лад розглядається з точки зору існуючих у ньому переплетінь економічних, політичних, трудових, сімейних та інших відносин. На думку Епікура, головна мета державної влади і підґрунтя політичного спілкування полягають у забезпеченні взаємної

безпеки людей, подоланні їх взаємного страху, незаподіянні ними один одному шкоди [1].

На сьогодні громадський порядок правознавцями розглядається як система економічних, ідеологічних відносин та зв'язків визначеної історичної епохи, держави, що регулюються соціальними нормами (правові норми і норми моралі, звичаї, правила культури поведінки) в інтересах суспільства. Мета встановлення і підтримка громадського порядку полягає в створенні сприятливих умов для нормального функціонування державних і громадських організацій, праці і відпочинку громадян, в забезпеченні громадського спокою, поваги до суспільства і суспільної моралі, честі і достоїнства особистості [2].

Громадська безпека трактується ними як система зв'язків і відносин, що складаються при дотриманні техніко-юридичних норм, спрямованих на запобігання й усунення небезпечних ситуацій і загрози життю та здоров'ю людей, їхньому майну. Ці ситуації можуть виникати в результаті порушення технічних норм, правил використання техніки, предметів, приладів. Засобами забезпечення та регулювання громадської безпеки є технічні вимоги, що визначають певні правила виробництва, поводження з відповідними предметами, матеріалами, речовинами. Вони враховують технічний стан приміщень, сейфів, оптимальну кількість предметів, які можуть одноразово зберігатися на об'єктах чи у суб'єктів підприємницької діяльності, заходи щодо реалізації, зберігання та обігу зброї, функціонування тирів, штемпельно-граверних майстерень тощо.

Держава надає їм обов'язкового характеру, встановлює через правові норми порядок здійснення конкретних дій стосовно визначених предметів та підтримує їх в безпечному для людей стані. Ці норми повною мірою зберігають свій технічний зміст, набувають одночасно

якостей юридичних норм, стають техніко-юридичними нормами.

Особливості методів забезпечення громадської безпеки обумовлені її специфікою. Велике значення надається організаційній роботі щодо суворого дотримання норм, спрямованих на забезпечення громадської безпеки, нагляду за їх виконанням, своєчасному *запобігання відступам від них*, проведенню профілактичних заходів.

Виходячи із визначення понять "громадський порядок" і "громадська безпека" у сфері відносин, що регулюються дозвільною системою, проаналізуємо фактори та події, що можуть на них впливати як негативно, так і позитивно, визначимо засоби і методи, за допомогою яких можна уникнути *настання негативних подій* і встановлення факторів, які визначають непорушність та стабільність громадського порядку і громадської безпеки.

Одним із напрямків діяльності дозвільної системи є надання дозволів підприємствам, організаціям та громадянами на виробництво, придбання, перевезення, зберігання зброї та боєприпасів, вибухових матеріалів, відкриття та функціонування штемпельно-граверних майстерень, тирів, а також здійснення контролю за ними.

Нині в Україні зброя видається громадянам для заняття спортом, любительського полювання, колекціонування та захисту життя, здоров'я, житла і майна. Для захисту громадяни можуть використовувати зброю, яку вони придбали для полювання, тобто мисливську нарізну та гладкоствольну, і тільки за місцем проживання. Також громадянам надається право на придбання для самозахисту газової зброї, яку можна не лише зберігати і використовувати за місцем проживання, а й носити при собі. Короткоствольна зброя для самозахисту не видається.

Згідно із статистикою підприємства, організації та інші юридичні особи, які

знаходяться під юрисдикцією органів внутрішніх справ, суворо дотримуються вимог законодавства щодо виготовлення, придбання, зберігання та використання зброї. Втрата, викрадення зброї є надзвичайною подією і трапляється рідко. Інша справа з фізичними особами. Незважаючи на той фактор, що людина має доступ до зброї з моменту її винаходу, проблеми, що пов'язанні з її володінням, переслідують власників і сьогодні. Трапляється багато випадків, коли зброя виходить з-під контролю власників, і однією з причин цього є порушення вимог законодавства. Це й недотримання умов зберігання зброї за постійним чи тимчасовим (в дачних будинках) місцем проживання, відсутність у квартирах сигналізації (за наявності трьох і більше одиниць), сейфів, їх несправність та невідповідність стандартам, зберігання зброї в *неустановлених місцях* (в автомобілях, гаражах...). Нерідко трапляються випадки порушень правил перевезень зброї в громадському транспорті, коли власники забувають або залишають зброю без нагляду; також досить часто зброю втрачають чи топлять під час полювання. Ці ситуації вдало використовують злочинці, які заволодівають зброєю і, як правило, використовують її у злочинних цілях.

Так, співробітниками міліції було затримано трьох професійних кілерів, причетних до замаху на вбивство сина розстріляного в 1996 році народного депутата України Євгена Щербаня. При обшуку у них вилучено два карабіни "Вулкан", обріз, перероблений для здійснення автоматичних пострілів, пістолет-ручку, помпову рушницю, дві гранати Ф-1, 460 одиниць боеприпасів [3].

Яскравим прикладом настання негативних наслідків у результаті недотримання відповідних правил зберігання зброї може бути подія, що трапилася в Черкаській області. Двоє громадян, які раніше були засуджені, вночі обікрали аптеку в Олександріївському районі

та два магазини в селі Верещаки. Крім продуктів харчування та промислових товарів, злочинці викрали дві мисливські рушниці (малокаліберну та пневматичну). Вирішили денний час перечекати в лісосмузі. Щоб згаяти час, затіяли стрілянину по мішені, в якості якої використали пляшку. На сусідньому з лісосмугою полі працювали селяни. *Під час цього заняття* одна із куль влучила у механізатора, смертельно поранивши його. За умов виконання вимог законодавства щодо обов'язкового зберігання громадянами зброї за фактичним місцем проживання у металевих сейфах даного викрадення не сталося б і зброя не потрапила б до рук злочинців, і не було б трагічних наслідків [4].

Вдосконалюючи законодавство в галузі регулювання дозвільної системи доцільно врахувати досвід зарубіжних країн. Заслуговує на увагу вирішення питання щодо умов зберігання зброї у Великобританії. Громадянин, який одержав право на придбання, зберігання вогнепальної зброї та боеприпасів, зобов'язаний зберігати її в сейфі у розібраному вигляді в спеціальному приміщенні, доступ до якого має тільки він. Параметри цього приміщення визначає поліцейський офіцер, який займається розглядом заяви. Існують визначені стандарти безпеки: розміри, товщина стін, система замків тощо [5].

Багато ситуацій з трагічними наслідками виникає під час полювання. Причинами їх можуть бути порушення правил полювання та вживання спиртних напоїв.

Так, 14 серпня поточного року до Рівненської лікарні був доставлений дванадцятирічний хлопчик, якому під час полювання, через необережне поводження з мисливською рушницею, батько прострелив руку [6].

Також нерідко трапляються подібні ситуації і в побуті, коли несанкціоноване використання мисливської зброї стає причиною трагедії.

Лісник держлісгоспу в Івано-Франківській області, перебуваючи в нетверезому стані, під час сварки з тещею застрелив її з мисливської рушниць [7]. А 10 травня цього року в с. Миронівка, Київської області між подружжям спалахнула сварка, під час якої чоловік застрелив із мисливської рушниць дружину і сина, двох інших синів поранив [8].

У вирішенні питання щодо надання тому чи іншому громадянину зброї також доцільно звернутись до досвіду Великобританії, де розвинений інститут консигнаторства (*поруचितельства*). Для одержання сертифіката на право володіння вогнепальною зброєю за заявника повинна поручитись людина, яка знає його не менше п'яти років. Консигнатор повинен, як мінімум, бути державною посадовою особою (банк'єр, радник, юрист, військовий або поліцейський офіцер) [9].

Розпад СРСР призвів до трансформації економічної, політичної та соціальної сфер.

В економіці відбувся перерозподіл власності (денаціоналізація). Почали утворюватись приватні підприємства, фермерські господарства, які потребують відповідного регулювання, в т.ч. й захисту.

На свій розсуд підійшов до вирішення власної проблеми 47-річний фермер селища Сенкевичівка Волинської області Михайло Галяс. Роздратований відключенням від енергопостачання свого кооперативу, опівночі він з'явився на подвір'ї головного інженера ЗАТ "Волинсьобленерго" Леоніда Голюка з вимогою ввімкнути електроенергію. Коли ж той відмовився — "гість" двічі вистрелив у бідолаху [10]. А в с. Гірчична Дунаєвського району Хмельницької області розігралася трагедія між орендарями ставка В. Ситником, Н. Матвієвим та мисливцем із м. Дунаївці С. Ганевичем. Маючи всі необхідні документи на право полювання та зброю, мисливець прийшов на ставок, але орендарі заборонили йому полювати.

Конфлікт переріс у бійку, під час якої Ганевич наніс вогнепальні поранення різного ступеня тяжкості кривдникам [11].

Особливу тривогу в суспільстві викликає злочинність із застосуванням вогнепальної зброї.

Прикладом може бути подія, що трапилася 29 червня 2005 р. Невідомий здійснив замах на життя Черкаського віце-губернатора, важко поранивши його пострілом із обріза [12].

А 12 травня поточного року в м. Києві кримінальний авторитет Віктор Рибалко був розстріляний кілерами 20-ма пострілами [13].

За кордоном застосування вогнепальної зброї зі злочинною метою завдає населенню не менше проблем.

Так, у травні 1998 р. в м. Стринхель 15-річний хлопець зайшов у шкільну їдальню з гвинтівкою і застрелив двох учнів, ще 20-х поранив, перед цим вбивши своїх батьків. У квітні 1999 р. в містечку Колумбіна два школярі зайшли до бібліотеки і вбили 12 учнів і вчителя, після чого наклали на себе руки [14]. У жовтні 2000 р. у Вашингтоні двоє чоловіків методично та холоднокровно вбивали випадкових перехожих зі снайперської гвинтівки [15]. У квітні 2002 р. в одному німецькому місті учень, якого виключили зі школи, повернувся туди зі зброєю і вбив 13 вчителів, двох студентів і одного поліцейського, а потім і себе. 13 березня 1996 року у Великобританії сталась надзвичайна подія: Томас Гамільтон вбив із зареєстрованого пістолета армійського зразка Люгер калібру 9 мм 16 семи-восьмирічних школярів та вчительку [16].

Незважаючи на прагнення європейських держав до лібералізації законодавства щодо обігу зброї та приведення його до єдиного зразка у зв'язку з процесом об'єднання Європи, ці та інші аналогічні події змусили уряди ФРН та Великобританії піти на обмежувальні заходи у цій сфері.

У більшості наведених прикладів злочини скоювалися із викраденої зброї.

Нині є багато злочинних угруповань, які мають у користуванні незареєстровану зброю. Про це свідчить затримання в поточному році співробітниками відділу ДСБЕЗ групи, яка незаконно відкачувала нафту. Під час обшуку у злочинців було вилучено мисливську рушницю, карабін, снайперську гвинтівку, автомат “Сайга”, понад 300 одиниць мисливських, гумових, газових та бойових набоїв, пістолет “Шмайсер”, прилад нічного бачення, дві радіостанції [17].

Нині у суспільстві та у Верховній Раді України точаться дискусії з приводу доцільності надання громадянам права на користування короткоствольною зброєю, у тому числі пристроїв для відстрілу патронів з гумовими кулями з метою забезпечення їх особистої безпеки. Конституцією України передбачено таке право. У частині II ст. 27 записано: “Громадянам надається право захищати своє життя і здоров’я, життя і здоров’я інших людей від протиправних посягань” [18].

Однак існує небезпека можливості виходу зброї із-під контролю державних органів і ще більшого розгулу злочинності. На телебаченні і в пресі постійно висвітлюються події незаконного застосування того чи іншого виду зброї.

Так, 27 вересня 2005 р. на території центральної лікарні в Дніпропетровську сталася трагедія в результаті застосування зброї. Невідомий чоловік (як пізніше встановлено, капітан УСБУ) намагався заїхати на особистому автотранспорті у двір лікарні. Оскільки на територію дозволявся в’їзд тільки службовому автотранспорту та медперсоналу лікарні, то йому запропонували поставити автомобіль на безкоштовну стоянку, розташовану поруч. Чоловік брутальною лайкою обізвав охоронницю і залишив машину

на проїжджій частині, перегородивши в’їзд. Працівники лікарні з осудом прийняли таку поведінку, вимагали звільнити проїзд. Серед них був лікар-уролог А. Ганжа. Після того, як чоловікові не вдалося відштовхнути від себе лікаря, він дістав з автомобіля пістолет і вистрелив з нього в упор. Потерпілого колеги віднесли до реанімаційного відділення, де йому було зроблено операцію [19].

Життя лікаря А. Ганжі, а також інших громадян, які знаходились поруч, опинилось під загрозою через те, що співробітник СБУ мав при собі зброю і використав її не за призначенням. Беручи до уваги його поведінку, здоровий глузд підказує, що така людина не повинна була б володіти зброєю, а тим паче, служити в силових структурах. Отже, якщо трапляються подібні випадки з працівниками, які проходять спеціальний відбір, медкомісії і спецпідготовку, то що тоді казати про цивільних громадян?!

Тому у разі прийняття рішення про необхідність реалізації конституційних прав із забезпечення особистої безпеки самими громадянами шляхом надання їм права на придбання короткоствольної зброї необхідно розробити такі закони, які унеможливили б утворення негативних факторів, подій у суспільстві, погіршення громадського порядку та особистої безпеки громадян.

На сьогодні в Україні держава повинна взяти на себе гарантування безпеки громадян, приділяючи більше уваги їх духовному стану, формуванню високomorальних принципів особистості та виховуванню почуття патріотизму. Лише тоді буде реалізовано положення Конституції України про те, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є основним обов’язком держави.

Список літератури:

1. *Нерсесянц В.С.* Історія політичних і правових вчень. — М.: Норма-Інфра, 2001. — С. 64.
2. *Попов Л.Л.* Адміністративна діяльність ОВС. — М., 1987. — С. 20–25, 30–33.

3. “Раскрыто покушение на сына Щербаня” / Сегодня. 28.05.2005, с.2.
4. “Змагались злодії у влучності” // Іменем Закону. — 2003. — № 39. — С. 2.
5. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. / Зброєзнавство:Правові основи обігу вогнестрільної зброї. Київ, Міжнародна агенція “Вее Zone”, 2004. — С. 120-121.
6. Що головне на полюванні? / Іменем Закону. №№ 36(5474). 9.09.05 р. — С. 7.
7. Що головне на полюванні? / Іменем Закону. — №№ 36(5474). — 9.09.05 р. — С. 7.
8. Надія Кутова. “В Київській області 37-річний чоловік розстріляв із рушниць всю свою сім'ю — жінку і трьох її дітей — після чого намагався покінчити із собою” / Факти. — 12.05.2005 р. — С. 3.
9. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. / Зброєзнавство:Правові основи обігу вогнестрільної зброї. Київ, Міжнародна агенція “Вее Zone”. 2004 р. — С. 120–121.
10. Сінчук І. “Розстріл за ...комунальний борг”. / Іменем Закону. — № 36(5474). — 5.09.05 р. — С. 15.
11. Що головне на полюванні? / Іменем Закону. — № 36(5474). — 9.09.05 р. — С. 7.
12. Оноприенко І. “Велосипедист вистрелив в Черкаського вице-губернатора” / Сегодня. — 29.06.05 г. — С. 5.
13. Ильченко А. “Рыбка” погиб под градом пуль” / Сегодня. — 14.05.05 г. — С. 2.
14. Інформаційне повідомлення щодо злочинного використання вогнепальної зброї. / Телевізійна передача “Я так думаю”, лютий місяць 2004.
15. Інформаційне повідомлення щодо злочинного використання вогнепальної зброї. / Телевізійна передача “Я так думаю”, лютий місяць 2004.
16. В. Волга. Україна — Європейський закон про зброю. — К.: Нора-Друк, 2003. — С. 46.
17. А. Рева. Війна “кандьорщикам” / Іменем Закону. — № 36(5474). — 9.09.05 р. — С. 12.
18. Конституція України.
19. Н. Гармаш. “Кровавая дорожка тянулась от ворот больницы до третьего этажа, где коллеги оперировали раненого врача уролога” / Факты. — № 180. — С. 11.

РЕЗЮМЕ

В статье раскрывается понятие разрешительной системы на современном этапе развития общества, ее влияние на обеспечение гражданского порядка и гражданской безопасности. Приводится сравнительный анализ состояния дел в области разрешительной системы в развитых странах, описываются факторы, влияющие на гражданский порядок и гражданскую безопасность.

SUMMARY

In the article the notion of the resolving system at the actual stage of the society development is described and its influence to ensuring civil order and civil security. The comparative analysis of the state of matters in the resolving system field in developed countries is showed and there are factors analyzed influencing civil order and civil security.

Рекомендовано кафедрою
кримінального та адміністративного права

Отримано 30.11.05